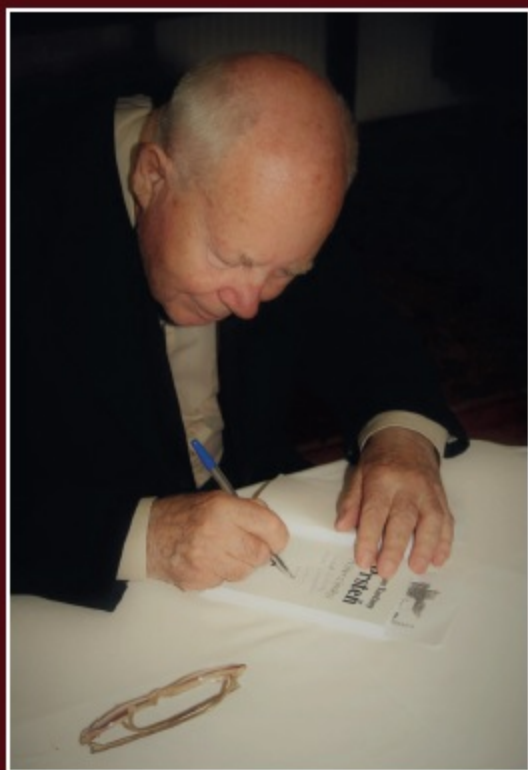


Gabriela Spustová Izakovičová (ed.)



Rytier a pevec

Viliam Turčány

Rytier a Pevec

Viliam Turčány

Kamiersto spewu ranného

A konec nemali by naše tiché hlada,
keď noc, noc prosit by nás dvojdom: "Ešte dviem,
nech ani vtáci nev, keď pranic nēcujúes,
kým drabý pri mne sú, kým miera pri mne drabá!"

Ďial, ja som mesláby a svet ma ďalej ľaha.
A viem, že siete to i že to o vás viem.
A jednako mój deň na neie dočkat' hien,
v mied skolivé me + ten, v mu sladký luna
nahá.

Keď ráno do okien zbor vtákov hudia vás,
to nie je vtáci spew, to si len moje žialty,
že nie ja za rána vás, drabá, budievam,

že - peoce potulny - ráno neomieu spievat' alby,
že u vás dvoere máim len kstievujúe udvievam,
kde hostá neproia, či na noc neostal by.

Viliam Turčák

Gabriela Spustová Izakovičová (ed.)

Rytier a Pevec

Viliam Turčány

*Vydané k 90. narodeninám
veľkého básnika a prekladateľa, jazykovedca,
nášho rodáka a priateľa
Rytiera a Pevca
Viliama Turčánho*

RUAH, 2018
Suchá nad Parnou

© Mgr. Gabriela Spustová, PhD., 2018
Illustration © Doc. Jozef Ilavský, akademický maliar

Publikácia vyšla so spoluúčasťou:

Obce Suchá nad Parnou
Knižnice Juraja Fándlyho v Trnave
Trnavského samosprávneho kraja
Mesta Trnava
Vinárstva TERRA PARNA

ISBN 978-80-89604-37-1 (tlačená kniha)
ISBN 978-80-89604-41-8 (e-kniha)



Mesto Trnava



TERRA PARNA

POSLANIE POTULNÉHO PEVCA

*Prichádza pevec potulný
pozdraviť rodné kraje.
Kiež by mu domov útulný
dal to, čo on im praje!*

*Pokoj a med, spev nad úľmi,
čo sa až do srdc vsaje,
veď pustý kraj, kraj pochmúrny
sa inak neodklaje.*

*Vietor, čo z piesní zadul mi,
nech rozšvelí háje,
rozveselí sad s vincúrmi
i všetky obličaje –*

*a jablčko... sa skotúľni,
nech sa i pútnik naje!
Prichádza pevec potulný
a pekné dni vám praje.*

VILIAM TURČÁNY
(U kotvy)

RODNÁ ROVINA

*Slovenský ty Rím – a snáď i krajší nad Rím –
so zvonivou šnúrou perál nad záňadrím,*

*trnavský môj kraj, ty rodná rovina,
chlebík namočený spola do vína,*

*ty zem zlatých zrn a zavalitej repy,
chlapov ako chlieb – i ostrejších než črepy,*

*požehnaná zem, zem rozložitých žien
ako úroda, čo očakáva žeň,*

*sladká vinica i na pohromy zvyklá,
nedobytný hrad, čo nič ho nerozviklá –*

*daj mi svojej sily, milovaný kraj,
svojej šírosti a čírosti mi daj,*

*zvonivý svoj hlas a rým krásnejší nad rým... –
i keď tvoju krásu nikdy nevyjdrím.*

VILIAM TURČÁNY
(*Jarky v kraji*)

BÁSNIK SA VRACIA DOMOV Z CIEST

REMINISCENCIE A ZDRAVICE





PREDHOVOR

*Mám svoje mesto rád s tým vencom promenád,
kde svrčkovia i z blát vám spustia serenádu,
kde z balkónov i z vrát sa klonia vnady vnád,
čo držia patronát – čo v meste majú vládu.*

Toto svoje vyznanie Trnave venoval jeden z našich najlepších básnikov a literárnych vedcov, majster slovenského jazyka, obdivovateľ taliančiny a prekladateľ Danteho Alighieriho, ale aj významných francúzskych básnikov, lektor slovenčiny na Univerzite v Neapole, bard Viliam Turčány, ktorý sa dožíva 90 rokov.

Výnimočné prebásnenie Proglasu v staroslovenčine z 9. storočia do moderného jazyka majstrom Turčánym a články, ktoré napísal o tejto básni, zaradili jeho zásluhou našich dávnych predkov do povedomia všetkých medzi kultúrne národy vtedajšej Európy.

Poézia v jeho podaní sa stala modlitbou svedomia autora, pretože ich základom je hlboká duchovnosť a viera v Boha, ktorá ho sprevádza od detstva do dnešných čias. V jeho tvorbe nachádzame hlbokú múdrosť a pokoru pred sebou, svojím životom a obdiv k životom iných. Dokázal sa v básňach zmocniť nielen obsahu, ale aj formy. Preto bol za svoju celoživotnú činnosť mnohokrát ocenený, medzi inými aj Pribinovým krížom 1. triedy, Cenou Fra Angelica za prínos kresťanských hodnôt do umenia, alebo (aj) Cenou za celoživotné dielo v oblasti poézie a umeleckého prekladu.

Významné jubileum autora chceme využiť na pripomenutie jeho literárneho odkazu a tvorby, ktoré sú aktu-

álne aj v dnešnej dobe. Touto publikáciou chceme vzdať hold velikánovi, akým Viliam Turčány je, človeku, ktorý prebehol svojou prácou dobu, v ktorej žije. Úctou a obdivom k jeho tvorbe a naplnenému bytiu mu aspoň čiastočne splácame to, čo on svojou tvorbou a životom dokázal vykonať pre zviditeľnenie Slovenska.

JOZEF VISKUPIČ

župan Trnavského samosprávneho kraja

MILÝ VILKO, ŽIVIÓ!

Viliam Turčány, chlapec z vinohradníckej obce Suchá nad Parnou, pevec potulný, uznávaný svetom literatúry doma i v zahraničí, najmä v Taliansku, prekladateľ Danteho *Božskej komédie*, *Proglasu*, obdivovateľ Jána Hollého. Oplýva umom, vtipom, vzdelanosťou, noblesou, uznaním iných, hrdo sa hlási k svojej rodnej Suchej nad Parnou, ku svojim rodákam, ale aj k malému Rímu – Trnave, miestu svojich štúdií, má v sebe hlbokú vieru v Boha a úctu k Panne Márii. Pokorne, s vďakou, v jeho prianiach k sviatkom vždy myslíac na svojich rodákov – citujem z jedného pozdravu:

*„Milá Danko, cez Vianoce za teba i Suchú
modlil som sa a želal aspoň v duchu
i želám ďalej s týmto novým ránom
dobro a pokoj všetkým Suchovanom
v celom novom roku*

*srdečne Viliam Turčány
16. 1. 2001“.*

Pri mojich stretnutiach s ním sa v spomienkach často vracia k svojej mamenke a tatenkovi. Hoci blúdil svetom, vždy sa rád vracia do svojej Suchej nad Parnou. Takmer desať rokov sme sa snažili v kultúrnom stredisku o stretnutie našich majstrov, rodákov, so spoluobčanmi. Podarilo sa nám to v novembri 1994. Prišiel Dr. Blahoslav Hečko, akademický maliar Doc. Jozef Ilavský a Dr. Viliam Turčány. Sála kultúrneho domu praskala vo švíkoch, hoci má kapacitu 330 miest. Stretnutie mladých i starších trvalo viac ako tri hodiny a nikomu sa nechcelo odísť. Veď

prečo aj. Rozprávanie významných ľudí bolo zaujímavé. Nemala som ako moderátorka tohto podujatia vôbec ľahkú úlohu. Bol takmer hriech prerušiť pútavé rozprávanie, spomínanie. Na tomto stretnutí ma prítomní vzácní rodáci „donútili“, aby som im tykala. S veľkým rešpektom, úctou a ostychom som sa snažila túto výsadu odmietnuť. Chlapci ale trvali na svojom, čo okomentoval Dr. Blahoslav Hečko – Slávo, ako ho chlapci nazývali: „Musíš nám tykať, veď som poznal aj tvoju mamu,“ a bolo rozhodnuté. Spoločenská etiketa sem, spoločenská etiketa tam, ja som sa s veľkou pokorou nakoniec ich prianiu podvolila.

Čas plynul, postupne sme s majstrom Turčánym oslávili jeho okrúhle životné jubileá. Vždy ho teší, keď mu zaspieva náš Suchovský spevácky zbor v prekrásnych krojoch. V jubilejnom roku (2013) osláv 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie sme pripravili podujatie spojené s Memoriálom dirigenta speváckeho zboru Zefirína Hečka, na ktoré nám účasť prisľúbil aj Viliam Turčány. Žiaľ, zdravie mu nedovolilo zúčastniť sa, no jeho zmysel pre zodpovednosť ho nenechala ľahostajným a nenechal nás napospas. Vilko celý scenár s nami prekonzultoval dlhými telefonátmi. Tešili sme sa na jeho prednes *Proglasu*. Hoci neprišiel, ale aj to vyriešil. Poveril ma touto náročnou úlohou s dôkladným poučením, ktorý verš a ako ho treba zarecitovať. Ba dokonca aj besedujúcich odobril – pátra Viktora Mišutha a Doc. Jožka Ilavského, ilustrátora mnohých Vilkových zbierok, ktorí jeho pranie splnili a tému príchodu vierozvestcov nám priblížili. Osobnosť pátra Viktora Mišutha, autora monografie našej obce Suchá nad Parnou s názvom *Za zabudnutou minulosťou*, Vilko okomentoval: „Hoc nie Suchovan, napísal veľmi peknú knihu Suhej nad Parnou, blahoželám mu.“

V roku 2015 sme v našej obci usporiadali stretnutie jubilujúcich rodákov a v spomienke na nich – 110. výročie narodenia Františka Hečka, sté výročie narodenia Blahoslava Hečka, 75. výročie narodenia Jozefa Ilavského a 20. výročie uznania národného plemena Suchovskej žltej husi – šľachtiteľa Pavla Ilavského (na Slovensku sú uznané dve plemená – Slovenská biela a naša Suchovská žltá hus). Túto veľkolepú slávnosť svojou prítomnosťou obohatil aj náš Vilko Turčány. Aby sme si mohli spoločne pozrieť terajšiu Suchú nad Parnou, objednali sme mikrobús a previezli sa po obci. Vilko uznanlivo okrem iného poznamenal: „Suchá nie je horšia ako Praha, máme aj Vinohrady“ (myslel tým naše Nové Vinohrady). Pri tomto podujatí sme si vzájomne želali, aby sme sa stretli aj na jeho deväťdesiatke. Pán Boh mu to, aj nám, doprial a veľmi sa tešíme, že takýto úctyhodný vek môžeme s ním osláviteľ.

Pre mňa, ako niekdajšiu kultúrnu pracovníčku, súčasnú starostku obce, obyvateľku Suche nad Parnou, i pre celú našu obec, osobnosť Dr. Viliama Turčányho a jeho tvorba veľa znamená. Hrdo a celý svoj život sa hlási k rodnej obci, jej obyvateľom, reprezentuje nás doma i vo svete, zanecháva veľké hodnoty pre ďalšie generácie. Teší ma, že mu môžeme priať k jeho úctyhodnému životnému jubileu 90. narodenín najmä pevné zdravie a Božie požehnanie. Verím, že sa ešte môžeme tešiť aj na jeho ďalšiu tvorbu.

Milý Vilko, ŽIVIÓ, ĎAKUJEM, že si a že si stále náš!
S hlbokou úctou a veľkým obdivom k tebe

DANIELA BALÁŽOVÁ
starostka obce Suchá nad Parnou
(február 2018)

Požehnané Vianoce

Trišim vianočný pokoj
v sebe mať, ktorý nám ran

Ježiško práveš dať,
zo všetkých darov, Pane mój,
si voľím vianočný pokoj.

Používa
správne
urýchliť
doda
Vašej zás

Milá Paula,
keď vianoce za Teba si ľudmi
mudlí kým to a žebal arpať v dieťa
si žebal dítie s kýmť uorjje nárupe
dobro a pokoj svet kým ľudorvum
v celom svete roku

Srdce
Viliam Turčány

16. 1. 2001

P.

I ty mi, čo v hrudi žasú
krásy milujú,
ktoré SRODOM krásnu
a milujú;

ako jedus telo sme tu,
brnava nás nerozumeť.
svetom krásy príviesť svete,
nech už všetci prijímajú
na to sme tu, na to sme tu.

nie sme liberali,
nie sme otvori;
sme sa zberali
z srdce stovci:

ako jedus telo sme tu,
brnava nás nerozumeť.
svetom krásy príviesť svete,
nech už všetci prijímajú
na to sme tu, na to sme tu.

Prvé dve verše z hymny
podvediteľ (Tvorca 22. júna 1997)

Srdce a Paulina (Obraz vlna) 16. 1. 98

„Dávkou si k vianočným,
na čo sa aj dať môžeš dať pokoj
keď, pod domček...“ (RADA A DAŤ!)
Viliam
TURČÁNY

milý rodičte

Danke

Baladovej,

výbornej
stranke
mojej rodovej
obte

Srdca med ľarum,

so želaním dobieho
žeravia, polara
všetkého dobieho, kým
prírodná brána, kým
pej veľkej rodine, celý masí
pobitý k vianočným 1991
a do rebelo morelo roku 1999
aj do minulých a nových polara
pobor a v tomto tinte 100
k v roku 20. júna 1997
k vlna zdedeného a vlna
Srdce vlny Viliam Turčány

Srdce

zve
a vyzváňa

alebo
básne

mladosti

REMINISCENCIE BÁSNIKA

VILIAMA TURČÁNYHO

Pavol Tomašovič:

Čím dlhšiu cestu životom človek prejde, tým viac si váži miesto, odkiaľ vyšiel. Rodisko, ktoré poskytuje zázemie pre jeho prvé kroky. Ako si spomínate vy na rodnú obec Suchá nad Parnou?

Viliam Turčány:

Rodná obec bola pre mňa prvým dotykom so životom i so slovom. Chodil som tam prvých päť tried ľudových do školy a odtiaľ som pokračoval v štúdiu na gymnáziu v neďalekej Trnave. Prvé štyri roky som zo Suchej chodieval buď bicyklom, alebo autobusom. Bicykel som už mal od štyroch rokov, čo nebolo v tej dobe samozrejmosťou. Bol som naň hrdý, ako aj na to, že som sa mohol na ňom bicyklovať spolu s Jožkom Silným, ktorý bol v kraji známy ako víťaz viacerých pretekov. Ja, malý chlapec Vilko, som mohol chodiť s veľkým Jožkom, ktorý bol známy nielen v Suchej.

Môj rodný dom v Suchej, a som na to hrdý, stál v samotnom srdci obce. Medzi mostom nad Podhájskym potokom a zákrutou, za ktorou sa vchádza do Hoštákov. Tam potom cesta ústi k mlynu, ktorý spravovala rodina Pilárikovcov. Zo suchovského potoka bolo iba kúsok k Parnej. Tu treba pripomenúť, že mnohí nesprávne volajú potok Parná. Názov potoka, pokiaľ viem, nie je nikdy adjektívum, a preto názov rieky pochádza z miesta, kde pramení. Z Pariny, od ktorej je i názov Parna. Suchá nad Parnou sa ešte rok pred mojím narodením volala

iba Suchá. Obec je požehnaná tým, že leží na sušine medzi tromi potokmi. Jeden z nich, Parna, je až za obcou a podchádza ju.

V tomto kontexte možno ešte povedať, že názov obce Bohdanovce nad Trnavou je tak trochu nesprávny, pretože obec sa nachádza nad Trnávku. A tá určite nie je riekou, veď vieme, že Trnávka nie je ani potok, skôr taký jarok. Bohdanovce by sa tak mali správne volať Bohdanovce nad Trnávku, aby sme zbytočne nemiatli ľudí.

Pavol Tomašovič:

Váš jazyk je nielen kultivovaný, ale i poetický a vyšperkovaný. Kde sa rodila vaša úcta k slovu a priam zo srdca vyvierajúci vzťah k jazyku a poézii?

Viliam Turčány:

Pokiaľ ide o suhovskú vzdelanostnú základňu, tak najväčší vplyv mal na mňa učiteľ Imrich Oravec v piatej triede, ktorý mal veľmi rád poéziu a voviedol ma do diel Štúrovcov. V piatej triede ľudovej som tak už aj ja začal, povzbudený učiteľom, písať. Po odchode na gymnázium do Trnavy moja túžba vyjadriť sa slovom ešte zosilnela.

Pavol Tomašovič:

Trnava sa pre vás stala nielen miestom štúdia a priateľov, ale aj múzou. Očarila vás natoľko, že ste jej venovali svoje vyznanie Mám svoje mesto rád.

Viliam Turčány:

Trnava ako centrum vzdelanosti ma veľmi ovplyvnila. Aj preto ju mám rád. Keď som v nej študoval, mala tridsaťtisíc obyvateľov, bola tretím najväčším

mestom na Slovensku. No mala päť stredných škôl, ktoré sa končili maturitou, čo bolo v tej dobe ojedinelé. Trnava bola pre mňa aj historickým mestom, ktoré bolo ostrovom kultúry i duchovného života. Hradby, ktorými bola obklopená, pripomínali, ako naši predchodcovia bránili svoje mesto i kultúru pred nájazdmi Turkov a nepriateľov.

Mal som to šťastie, že sme tvorili silné ročníky so záujmom o vzdelanie a literatúru. Vedomie, že nie som sám, že predou mnou boli na gymnáziu takí študenti ako Mihálik či Válek, ma veľmi inšpirovalo a povzbudzovalo k tvorbe. Bezprostredne som mal pred sebou silnú skupinu mladých básnikov a literátov a podnecovali ma aj moji spolužiaci. S poéziou som sa tak stretával i v konfrontácii s nimi. Pre našu tvorbu bolo dobré aj to, že vychádzal zborníček *Trnavský gymnazista*, v ktorom sme publikovali. V ňom bol zverejnený aj *Podrealistický manifest*, ktorý som ako oktáván v marci 1947 vyhlásil so spolužiakom Jánom Darolom. Bol myslený spolu vážne, spolu humorne. Tak to brali aj pedagógovia, ktorí sa nás pýtali, či si robíme iba špás, alebo to myslíme vážne. Bolo tam jedno i druhé.

Pavol Tomašovič:

Na čo ste chceli upozorniť týmto manifestom, paródiou na Bretonov druhý manifest surrealizmu?

Viliam Turčány:

No, keďže panoval ešte nadrealizmus, s ktorým sme nesúhlasili, považovali sme za dôležité to nejakým spôsobom pomenovať a pritom neublížiť. Aj preto sme to poňali tak trochu humorne. Nadrealizmus totiž nerešpektoval žiadne pravidlá, každý si mohol písať, čo chce, bez ohľadu na to, či tomu niekto rozumie. Čo koho

do toho, že ty máš predstavy, ktorým rozumieš len sám, ak ich nevieš podať takým spôsobom, aby si z toho aj iní niečo vzali. Preto sme začali hovoriť o podrealizme ako o ceste z nadradenosti ku koreňom, k pochopeniu základov vlastnej kultúry.

Pavol Tomašovič:

Je zaujímavé, že tento spôsob istej nadradenosti a nekomunikácie s čitateľom sa často objavuje aj dnes. Literát by sa asi nemal vyhovárať na to, že nezrozumiteľnosť textu pramení z neschopnosti čitateľa, ale mal by hľadať spôsob zrozumiteľného sprostredkovania posolstva.

Viliam Turčány:

Pochopiteľne. Musí byť zrozumiteľný. Nemôže to byť tak, že on si pospevuje bez ohľadu na to, či mu niekto rozumie alebo nie. To ma potom nezaujíma.

Pavol Tomašovič:

Ak by ste siahli do gymnaziálnych čias, na ktorého profesora si najviac spomínate?

Viliam Turčány:

Z pedagógov, ktorí ma ovplyvnili, si spomínam na profesora Františka Jakubca, ktorý nás oboznamoval aj so situáciou v Rusku. Často mal pramene, ktoré začali byť zakázané, pretože boli namierené proti už panujúcemu bolševizmu. Dozvedeli sme sa napríklad aj to, že manžel Achmatovej bol vodcom básnickej skupiny akméizmus. „Akmé“ je vrchol, a to je už blízke k parnasizmu. Tí sa snažili o krásu literárneho diela s dôrazom na precíznu formu s rozmanitosťou žánrov. Čiže čiastočne to, čo sme chceli obnoviť. Nám nešlo o obnovenie akejsi vlády

čistého umenia, ale o rešpektovanie určitého poriadku jazyka, ktorý vedie k dorozumeniu, a nie naopak. Aby sme boli zrozumiteľní ľuďom. Musia platiť spoločné pravidlá, aby sme si rozumeli.

Pavol Tomašovič:

Hlboká úcta k jazyku a úsilie porozumieť podstate vypovedaného sa odzrkadlila vo vašich prekladoch a prebásneniach klasických diel. Čo vás najviac ovplyvnilo pri prekladateľskej práci?

Viliam Turčány:

Určite išlo o snahu pochopiť daný text a jazyk. Zásadný význam mala pre mňa spolupráca s Jozefom Felixom. Mimochodom ma skúšal na prvej štátnici z francúzskej literatúry. Na začiatku našej spolupráce mi najskôr dal preložiť 26. spev Danteho *Pekla*, zaradený do antológie zo svetovej literatúry. Potom sme už spoločne pokračovali pri preklade *Božskej komédie*, ktorá je zložená zo 14 233 veršov.

Pavol Tomašovič:

Vy ste to už spomínali vo viacerých rozhovoroch, no mňa to dodnes fascinuje, že všetky tie verše ste sa naučili najprv naspamäť.

Viliam Turčány:

No, musím sa priznať, že, žiaľ, dnes ich už všetky neviem. Každý nový spev (spolu 100 spevov), ktorý som prekladal, som sa dopredu musel naučiť naspamäť, aby kdekoľvek som sa nachádzal, mohol som s ním robiť. Vždy som aspoň sedem spevov musel mať v hlave. Bola to nesmierna pomoc, lebo vtedy neboli počítače, ale